

ZABAWY Z PRAWEM AUTORSKIM
DAWNE I NOWE
RYSZARD MARKIEWICZ

 Wolters Kluwer

ZABAWY Z PRAWEM AUTORSKIM
DAWNE I NOWE
RYSZARD MARKIEWICZ

 Wolters Kluwer

Zamów książkę w księgarni internetowej

proinfo.pl
księgarnia internetowa

Warszawa 2022

Filipowi – mojemu wnukowi

Skrócony spis treści

11	Wykaz skrótów
13	I _____ Wstęp
19	II _____ Twór i jego ochrona w prawie autorskim – ilustrowane ABC i D
201	III _____ Sztuczna inteligencja i prawo autorskie
233	IV _____ Problemy z wsiadaniem do pociągu byle jakiego
253	V _____ Fotografia
329	VI _____ Sztuka przywłaszczeniowa (<i>appropriation art</i>) a prawo autorskie
367	VII _____ „Polityka”, <i>W samo południe</i> i plakat Solidarności
401	VIII _____ Plakat zjazdowy
417	IX _____ <i>Mona Lisa</i> w świetle prawa autorskiego
439	X _____ NFT i prawo autorskie
453	XI _____ Autoplagiat
459	XII _____ Problemy z okładką <i>Zabaw</i>
467	XIII _____ W sprawie dopuszczalności zamieszczenia ilustracji w tej książce
479	XIV _____ Zamiast wniosków: naruszenie praw autorskich do utworu
485	O autorze

	Wykaz skrótów	11
I	Wstęp	13
II	Utwór i jego ochrona w prawie autorskim – ilustrowane ABC i D	19
1	Wprowadzenie	21
2	Prawo autorskie w systemie prawa	22
3	Prawo autorskie, prawa podstawowe i zasada proporcjonalności	25
4	Utwór	26
A	Uwagi ogólne	26
B	Brak ochrony pomysłu	32
C	Postacie utworów	54
D	Prawne kategorie utworów	70
a	Dzieło samoistne i inspirowane	70
b	Dzieło zależne	75
c	Dzieła współautorskie i łączne	77
d	Bazy danych	83
e	Dzieła zbiorowe, pracownicze	84
5	Znaczki, banknoty, orzeczenia sądowe i inne przedmioty wyłączone spod ochrony autorskiej na podstawie art. 4 pr. aut.	85
6	Powstanie i czas ochrony praw autorskich	93
7	Autorskie dobra osobiste (treść i ochrona)	94
A	Uwagi ogólne	94
B	Prawo do autorstwa	97
C	Prawo do integralności	105
D	Prawo decydowania o pierwszym udostępnieniu utworu	122
E	Na zakończenie	122
8	Autorskie prawa majątkowe (treść i ochrona)	123
A	Treść autorskich praw majątkowych	123
B	Naruszenie autorskich praw majątkowych	125
9	Dozwolony użytek	156
A	Uwagi ogólne	156
B	Dozwolony użytek osobisty	158
C	Cytat	160
D	Parodia	165
E	Pastisz	184
F	Prawo panoramy	186
G	Skandal z wizerunkiem prezydenta	190
10	Plakat „Konstytucja”	193
11	Zamiast zakończenia	197
III	Sztuczna inteligencja i prawo autorskie	201
1	Kształt prawa autorskiego jako wynik postępu technicznego	203
2	Twórcze rezultaty sztucznej inteligencji	203
3	Zagadnienia prawne	208
A	Uwagi ogólne	208

B	_____	Ochrona rezultatów SI na gruncie obowiązującego stanu prawnego	212
C	_____	Dzieła hybrydowe tworzone z udziałem SI na gruncie obowiązującego prawa	216
a	_____	Wytwory SI wykorzystujące cudze utwory	216
b	_____	Wytwory maszyny (SI) współtworzone (?) przez człowieka	219
D	_____	Czy należy wprowadzić ochronę prawem autorskim rezultatów SI?	224
E	_____	Uwagi końcowe	231
IV	_____	Problemy z wsiadaniem do pociągu byle jakiego	233
1	_____	Cecha „własnej intelektualnej twórczości”	235
2	_____	Parodia	242
3	_____	Naruszenie autorskich dóbr osobistych przez eksploatację nietwórczych elementów utworu	244
4	_____	Wnioski	250
V	_____	Fotografia	253
1	_____	Fotografia jako utwór	255
A	_____	Dopuszczalność uznania fotografii jako przedmiotu prawa autorskiego	255
B	_____	Istnienie cech utworu w fotografii	256
2	_____	Podmiot prawa autorskiego (współautorstwo)	268
3	_____	Naruszenie prawa autorskiego w związku z fotografią	270
A	_____	Uwagi ogólne	270
B	_____	Niechroniony pomysł	271
C	_____	Kompozycja zdjęcia	281
D	_____	Zakres ochrony	283
E	_____	Przejęcie planu wyrażenia w fotografii	287
F	_____	Dzieło plastyczne na podstawie fotografii	289
G	_____	Fotografia dzieł plastycznych	299
H	_____	Naruszenie czy brak naruszenia prawa autorskiego?	302
4	_____	Fotografia i dozwolony użytek	307
A	_____	Uwagi ogólne	307
B	_____	Cytat	308
C	_____	Parodia i satyra	309
D	_____	Prawo panoramy	311
5	_____	Polskie spory sądowe o cytat i ochronę integralności fotografii	317
6	_____	Głupia zabawa	324
7	_____	Wnioski	326
VI	_____	Sztuka przywłaszczeniowa (<i>appropriation art</i>) a prawo autorskie	329
1	_____	Wstęp	331
2	_____	Autorskoprawny status sztuki przywłaszczeniowej	334
A	_____	Brak nowego utworu	334
B	_____	Dzieła niesamoistne i dzieła z cytatami	337
3	_____	Dozwolony użytek w sztuce przywłaszczeniowej	340
4	_____	Rodzaje przywłaszczeń	351

5	_____	Sztuka przywłaszczeniowa a autorskie dobra osobiste	353
6	_____	Dwa procesy o jedną wystawę	356
7	_____	Wnioski	365
VII	_____	„Polityka”, W samo południe i plakat Solidarności	367
1	_____	Problem istnienia utworu	369
2	_____	Dzieło tylko inspirowane i dzieło przejmujące cudze elementy twórcze	374
3	_____	Dopuszczalność wykorzystania elementów twórczych z cudzego dzieła	378
A	_____	Uwagi ogólne	378
B	_____	Prawo cytatu	379
C	_____	Parodia	384
D	_____	Wykorzystanie plakatu dla własnych celów promocyjnych	386
4	_____	Autorskie prawa osobiste	386
A	_____	Obowiązek wskazania autorstwa wykorzystanego utworu	386
B	_____	Prawo do integralności	388
5	_____	Status prawny i logo Solidarności	390
6	_____	Same wątpliwości	399
7	_____	Wnioski	399
VIII	_____	Plakat zjazdowy	401
1	_____	Uwagi ogólne	403
2	_____	Naruszenie autorskich dóbr osobistych	404
A	_____	Prawo do autorstwa	404
B	_____	Prawo do integralności	405
3	_____	Autorskie prawa majątkowe	406
4	_____	Dozwolony użytek – cytat	408
5	_____	Dozwolony użytek – parodia	410
IX	_____	Mona Lisa w świetle prawa autorskiego	417
1	_____	Uwagi ogólne	419
2	_____	Eksploatacja cudzego utworu	420
A	_____	Utwór inspirowany	420
B	_____	„Nietwórcza” modyfikacja dzieła (brak nowego utworu)	422
C	_____	Fotografia obrazu a utwór	426
D	_____	Dzieła zależne i dopuszczalność eksploatacji cudzego utworu we własnym dziele	429
3	_____	Autorskie dobra osobiste	431
A	_____	Autorskie dobra osobiste po śmierci twórcy	431
B	_____	Prawo do autorstwa	431
C	_____	Naruszenie prawa do integralności i prawa do rzetelnego wykorzystania utworu	433
4	_____	Wnioski	437
X	_____	NFT i prawo autorskie	439

Spis treści

XI	_____	Autoplagiat	453
XII	_____	Problemy z okładką <i>Zabaw</i>	459
XIII	_____	W sprawie dopuszczalności zamieszczenia ilustracji w tej książce	467
XIV	_____	Zamiast wniosków: naruszenie praw autorskich do utworu	479
		O autorze	485

Wstęp

Podstawowy pomysł tej książki polega na wykorzystaniu ilustracji do analizy ochrony autorskoprawnej. Nie chodzi tu o ubarwienie wywodu, ale – w moim założeniu – o pokazanie na konkretnych przykładach dylematów, trudności i ciągłej niepewności w stosowaniu prawa autorskiego. Zamieszczone w książce rysunki, obrazy, zdjęcia albo bezpośrednio stanowią przedmiot sporów sądowych, dyskusji prasowych lub internetowych w kontekście naruszania praw autorskich, albo są dobrą ilustracją trudności w interpretacjach autorskoprawnych. Wprawdzie możliwa byłaby także analiza prawna bez tych obrazków, ale tylko gdy czytelnik bezpośrednio skonfrontuje wywody prawne z nimi, może rozważać trafność i rzetelność konkretnych rozumowań i rozstrzygnięć sądowych, a także wartość wielu generalizacji. Inaczej ujmując, bez tych ilustracji również możliwe jest prowadzenie wywodów prawnych. Możliwe – tak, ale taki wywód jest mniej wyrazisty, ogranicza ocenę trafności danego rozstrzygnięcia czy też odpowiedniości argumentów. Zilustrowane teksty zamieszczone w tej książce mają wykazać sensowność i racje dla tego rodzaju podejścia.

Oczywiście pomysł ten można kwestionować. Przecież książki ze sfery prawa autorskiego z reguły nie są ilustrowane, a nikt z tego powodu nie zaprzecza ich wartości. Ale przykłady przeciwne nie są tak rzadkie. Warto tu wymienić na przykład książki: R.A. Gorman, J. Ginsburg, *Copyright for the nineties*, Charlottesville 1993, E. Samuels, *The Illustrated Story of Copyright*, New York 2000, czy też S. Zentek, *Designschutz, Fallsammlung zum Schutz Kreativer Leistungen*, Berlin 2003¹. Także Katarzyna Grzybczyk wybrała tego rodzaju podejście: *Ikony popkultury a prawo własności intelektualnej. Jak znani i sławni chronią swe prawa*, Warszawa 2018, oraz *Rozrywki XXI wieku a prawo własności intelektualnej*, Warszawa 2020. Mogą tu też zostać zgłoszone zastrzeżenia prawnoautorskie co do dopuszczalności takiego podejścia. Chodzi o pytanie, czy przepisy o dozwolonym użytku (przede wszystkim art. 29 i 29¹ pr. aut.) uzasadniają tego rodzaju eksploatację utworów².

Zbieranie materiału ilustracyjnego do tej książki było dla mnie dobrą zabawą – podobną do pasji kolekcjonowania. Tylko w części pochodzą

1. Warto też zwrócić uwagę, że w słynnej monografii M. Kummera, *Das urheberrechtlich schützbare Werk*, Bern 1968, zamieszczono 48 reprodukcji dzieł sztuki współczesnej, także na potrzeby analizy prawnoautorskiej. Por. też W. Maaßen, *Plagiat, freie Benutzung oder Kunstzitat? Erscheinungsformen der urheberrechtlichen Leistungsübernahme in Fotografie und Kunst* [w:] *Kunst, Recht und Geld. Festschrift für Gerhard Pfennig zum 65. Geburtstag*, red. A. Schierholz, F. Melichar, München 2012, s. 135–178. W rozprawie tej przyjęto analogiczną metodę, jeśli chodzi o wykorzystywanie zdjęć, jak w niniejszej książce.

2. Por. w tej kwestii rozdz. XIII.

Utwór i jego ochrona w prawie autorskim – ilustrowane ABC i D¹

1. Tekst ten zawiera nie tylko elementarne informacje, stąd nie tylko „ABC”.

II	Utwór i jego ochrona w prawie autorskim – ilustrowane ABC i D	19	7	Autorskie dobra osobiste (treść i ochrona)	94
1	Wprowadzenie	21	A	Uwagi ogólne	94
2	Prawo autorskie w systemie prawa	22	B	Prawo do autorstwa	97
3	Prawo autorskie, prawa podstawowe i zasada proporcjonalności	25	C	Prawo do integralności	105
4	Utwór	26	D	Prawo decydowania o pierwszym udostępnieniu utworu	122
A	Uwagi ogólne	26	E	Na zakończenie	122
B	Brak ochrony pomysłu	32	8	Autorskie prawa majątkowe (treść i ochrona)	123
C	Postacie utworów	54	A	Treść autorskich praw majątkowych	123
D	Prawne kategorie utworów	70	B	Naruszenie autorskich praw majątkowych	125
a	Dzieło samoistne i inspirowane	70	9	Dozwolony użytek	156
b	Dzieło zależne	75	A	Uwagi ogólne	156
c	Dzieła współautorskie i łączne	77	B	Dozwolony użytek osobisty	158
d	Bazy danych	83	C	Cytat	160
e	Dzieła zbiorowe, pracownicze	84	D	Parodia	165
5	Znaczki, banknoty, orzeczenia sądowe i inne przedmioty wyłączone spod ochrony autorskiej na podstawie art. 4 pr. aut.	85	E	Pastisz	184
6	Powstanie i czas ochrony praw autorskich	93	F	Prawo panoramy	186
			G	Skandal z wizerunkiem prezydenta	190
			10	Plakat „Konstytucja”	193
			11	Zamiast zakończenia	197

Dobrym wprowadzeniem do tej książki jest poniższy rysunek. Został on zamieszczony w internecie w materiałach pt. *Matury 2006* Centralnej Komisji Egzaminacyjnej z żartobliwym podpisem: „Rysunek powyższy pochodzi z arkusza egzaminacyjnego jednego z tegorocznych zdających. Był to jedyny rezultat intelektualnej pracy podczas egzaminu z matematyki, który zdający dostarczył egzaminatorom do oceny”².

Zapewne rozpowszechniający ten „arkusz egzaminacyjny” nie mieli świadomości problemów prawnych wiążących się z takim działaniem. Rysunek ten stanowi bowiem utwór w rozumieniu prawa autorskiego. A jeżeli tak, to do korzystania z niego konieczne było zezwolenie twórcy. Jego brak przesądza o naruszeniu autorskich praw majątkowych, z czym wiąże się odpowiedzialność cywilna i karna. Powstaje tu także problem naruszenia autorskich dóbr osobistych. Pominięto przecież wskazanie autorstwa, a także dokonano pierwszego publicznego rozpowszechnienia utworu bez zgody jego twórcy. Niezależnie pojawia się kwestia dalszej odpowiedzialności prawnej, między innymi związanej z naruszeniem powszechnych dóbr osobistych jego autora ze względu na jego ośmieszenie. Nasuwa się też pytanie, czy można było ten rysunek umieścić w tej książce. Jeżeli przyjmuje się możliwość powołania się na cytaty w celach wyjaśniania, to przecież dotyczy

2. Raport pt. *Matura 2006. Komentarz do zadań z matematyki*, lipiec 2006, opracowano w Centralnej Komisji Egzaminacyjnej z wykorzystaniem materiałów otrzymanych z okręgowych komisji egzaminacyjnych, uprzednio zamieszczony pod adresem: http://www.oke.krakow.pl/inf/iledata/files/rap_mat.pdf.

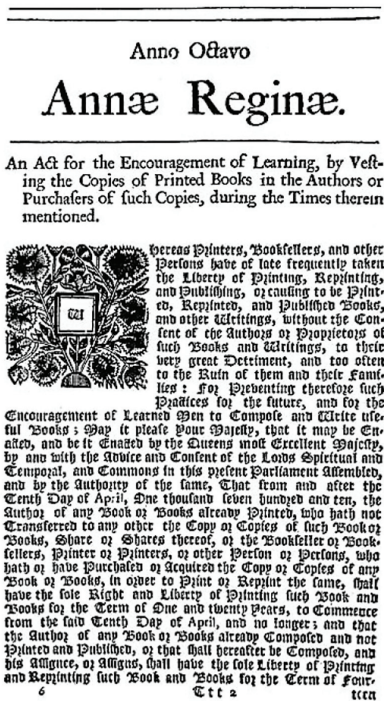
to wyłącznie utworów po raz pierwszy rozpowszechnionych za zgodą autora. Toteż legalizacji dla tego rodzaju postępowania należy raczej szukać w konstytucyjnej i konwencyjnej zasadzie wolności wypowiedzi, ale ta – w świetle ocen Trybunału Sprawiedliwości UE – jest ograniczona ramami dyrektyw UE³. Istnieją też inne niezależne racje dla usprawiedliwienia takiego działania. Warto rozważyć na przykład potraktowanie tego „arkusza egzaminacyjnego” jako „materiału urzędowego”, który z mocy art. 4 pr. aut. nie stanowi utworu, a zatem nie podlega autorskiej ochronie. W świetle niesłychanie rozszerzającej interpretacji pojęcia materiału urzędowego w orzecznictwie sądowym ta obrona może (choć nie powinna) być skuteczna⁴.

Przykład ten uwidacznia nieprawnikowi zagrożenia, jakie niesie ze sobą prawo autorskie dla korzystających z cudzych dzieł w dobrej wierze, a także pokazuje, jak zamierzam korzystać z ilustracji.

2 Prawo autorskie w systemie prawa

Prawo autorskie stanowi część prawa własności intelektualnej⁵ i oznacza – w węższym znaczeniu⁶ – zbiór przepisów wydanych z myślą o ochronie interesów twórców utworów oraz stosunków prawnych ich dotyczących.

Powstanie prawa autorskiego wywodzi się z przywilejów drukarskich. Za pierwszy akt prawny chroniący autorskie prawa majątkowe, w dzisiejszym rozumieniu tego określenia, uważany jest angielski Statute of Anne (1710)⁷.

3. Por. w tej kwestii pkt II.3.

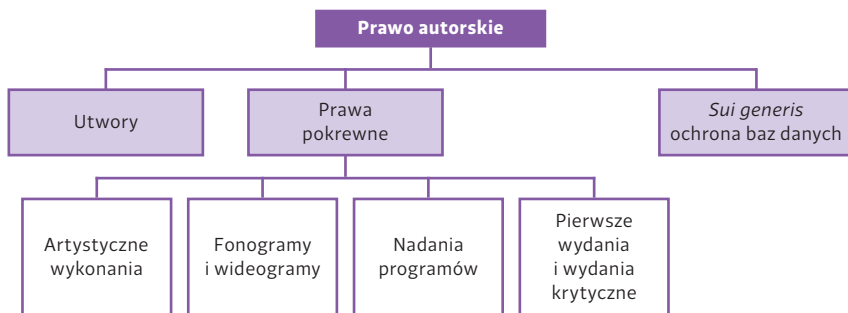
4. Por. w tej kwestii niżej pkt II.5.

5. Warto tu zauważyć, że w polskim prawie materialnym określenia „własność intelektualna” czy „prawo własności intelektualnej” nie były wyrażeniami ustawowymi, w odróżnieniu od „prawa autorskiego” czy „prawa własności przemysłowej”. Jednak w polskiej ustawie z 4.02.2011 r. – Prawo prywatne międzynarodowe (Dz.U. z 2015 r. poz. 1792) pojawia się już pojęcie własności intelektualnej (rozdział 10 ustawy).

6. W szerszym znaczeniu pojęcie to obejmuje także regulacje odnoszące się do tzw. praw pokrewnych i baz danych chronionych prawem *sui generis*.

7. https://en.wikipedia.org/wiki/Statute_of_Anne

Ustawa o prawie autorskim i prawach pokrewnych⁸ obejmuje swym zakresem ochronę nie tylko utworów, ale także – jak uwidacznia poniższy schemat – praw pokrewnych, obejmujących artystyczne wykonania, fonogramy i wideogramy, nadania programów oraz pierwsze wydania i wydania krytyczne⁹. Nadto bazy danych są chronione prawem *sui generis*¹⁰.

Osobom, które pierwszy raz stykają się z prawem autorskim, przydatny może być poniższy wykaz dziewięciu podstawowych zasad ochrony prawnoautorskiej¹¹:

1. Ochroną objęte są utworki i przedmioty praw pokrewnych (artystyczne wykonania, fonogramy, wideogramy, nadania, pierwsze wydania oraz wydania naukowe i krytyczne), przy czym odnosi się ona nie do rzeczy (książek, egzemplarzy obrazów, płyt), lecz do dóbr niematerialnych (niekiedy usytuowanych w rzeczach, a obecnie coraz częściej rozpowszechnianych w postaci zdematerializowanej w sieciach komputerowych).
2. Do powstania ochrony z tytułu prawa autorskiego wystarczy uzewnętrzniione ustalenie utworu, nie jest przy tym konieczne dopełnienie jakichkolwiek formalności (chodzi tu np. o oznaczenia na egzemplarzu utworu lub jego rejestrację).
3. Autorskie prawa osobiste (przede wszystkim prawo do autorstwa i integralności dzieła oraz decydowania o pierwszym jego rozpowszechnieniu) powstają zawsze na rzecz twórcy, są nieprzenoszalne i bezterminowe; w ramach praw pokrewnych ustawa wprowadza jedynie osobiste prawa artysty wykonawcy.

8. Była ona wielokrotnie nowelizowana, głównie ze względu na konieczność dostosowania prawa polskiego do prawa Unii Europejskiej; obecnie także trwają prace nad kolejnymi jej zmianami.

9. Dyrektywa 2019/790 nakazuje w art. 15 krajom członkowskim wprowadzenie nowego prawa pokrewnego – dla wydawców prasy.

10. Ustawa z 2.07.2001 r. o ochronie baz danych (Dz.U. z 2021 r. poz. 386).

11. Za J. Barta, R. Markiewicz, *Prawo autorskie*, Warszawa 2013, s. 21–22.

978-83-8286-720-6
149 zł (w tym 5% VAT)

